
Subhashitam

सुभाषितम्

Document Information

Text title : shubhaashita

File name : shloka3.itx

Category : misc, shloka

Location : doc_z_misc_general

Author : traditional

Transliterated by : acharyaonline.com

Proofread by : Anuradha anuraadha_ts at yahoo.co.in and Sunder Hattangadi.com.

Latest update : August 20, 2003

Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 3, 2021

sanskritdocuments.org

Subhashitam

सुभाषितम्

मनोजवं मारुतपत्तुव्यवेगं

जितेन्द्रियं भुक्तिमतां वरिष्ठम् ।

वातामृजं वानरयूथमुख्यं

श्रीरामद्वातं शिरसा नमामि ॥ var शरणं प्रपदै

I prostrate to the lord Hanuman the son of wind God,
who is swift like the mind and wind, mastered the senses, intellect,
foremost among the vAnarAs or monkeys and the devotee of Lord Rama.

शक्तावौल्लभते शानं तत्परः संयतेन्द्रियः ।

शानं लज्ज्वा परां शान्तिमविरेण्याधिगच्छति ॥

He who has mastered his senses, is exclusively devoted to his
practice and is full of faith, attains Knowledge; having had the
revelation of Truth, he immediately attains supreme peace (in the
form of God-Realization)

सत्यं भूयात्रियं भूयान् भूयात् सत्यमप्रियम् ।

प्रियं च नानृतं भूयादेष धर्मस्सनातनः ॥

Speak the truth and speak to please; speak not the truth to
displease; speak not untruth to please; this is eternal virtue.

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।

प्रसन्नवदनं ध्यायेत् सर्वं विघ्नोपशान्तये ॥

I meditate on the glorious lord (Vinayaka) clad in sparkling white

robes, omnipresent, bright white in hue, endowed with four arms
and a benign smiling face to ward off all kinds of impediments.

ધૂમેનાવૃથતે વહિર્યથાદર્શો મલેન ચ ।
યથોલ્બેનાવૃતો ગર્ભસ્તથા તેનેદમાવૃતમ् ॥

As a flame is covered by smoke, mirror by dirt and embryo by the amnion, so is knowledge covered by desire.

ઉત્સાહઃ સાહસં ધૈર્ય બુદ્ધિઃ શક્તિઃ પરાક્રમઃ ।
ખરે યત્ત તિજન્તિ તત્ત દૈવોપિ તિજતિ ॥

Perseverance, daring, courage, wisdom, strength and valor.
Where these six are, there is god.

આદિત્યાય ચ સોમાય મંગલાય બુધાય ચ ।
ગુરુ શુક્ર શનિભ્યશ્ચ રાહવે કેતવે નમः ॥

Salutations to the great Lords (Navagrahas or the nine planets).
The nine planets, which are worshipped by the mankind are Aditya (Sun), Soma (Moon), Mangala (Mars), Budha (Mercury), Guru (Jupiter), Shukra (Venus), Shani (Saturn), Rahu and Ketu.

કર્મણેવાધિકારસ્તે મા ફુલેષુ કદાચન ।
મા કર્મફૂલ હેતુર્ભૂર્મા તે સઙ્ગોસ્ત્વકર્મણિ ॥

Your right is to work only, but never to the fruit thereof.
Be not instrumental in making your actions bear fruit, nor let your attachment be to inaction.

પુસ્તકેષુ ચ યા વિદ્યા પરહસ્તે ચ યથનમ् ।
સમયે તુ પરિપ્રાસે ન સા વિદ્યા ન તથનમ् ॥

Knowledge which is in the form of a book is not knowledge.

Money in the hands of another is not money. The reason is both the knowledge in the book and the money with somebody else are of no use in time of your need.

વસુદેવસું દેવ કંસચાણૂરમર્દનમ્ ।
દેવકીપરમાનં કૃષ્ણં વન્દે જગડુરમ્ ॥

I salute the great Lord Krishna, the preceptor of the worlds, the beloved son of Devaki and Vasudeva and the suppressor of Kamsa and ChAnoora.

દુષ્ટિઓ નાસ્તિ દુર્બિંધં જપતો નાસ્તિ પાતકમ્ ।
મૌનેન કલહો નાસ્તિ નાસ્તિ જાગરતો ભયમ્ ॥

Cultivation eliminates famine. Sins by reciting the name of God. Quarrels are eliminated by maintaining silence and fear by taking proper precautionary measures.

પ્રસ્તાવસદ્ધશં વાકયં સ્વભાવસદ્ધરી ડિયામ્ ।
આત્મશક્તિસમં કોપં યો જાનાતિ સ પાણિતઃ ॥

A person is said to be a Scholar, who Speaks accordingly, works to the interest of others and knows one's limitations in anger.

વેદમૂલમિં જ્ઞાનં ભાર્યામૂલમિં ગૃહમ્ ।
ફળમૂલમિં ધાન્યં ધનમૂલમિં જગત્ ॥

Veda is the root of knowledge; wife is the root of family; agriculture is the root of grain; wealth is the root of this world.

વૃશ્ટિકષ્ય વિષં પુષ્ટં મદ્ધિકષ્ય વિષ શિરઃ ।
તક્ષકષ્ય વિષં દંધા સર્વાઙ્ગં દુર્જને વિષમ્ ॥

The poison of a scorpion is in its tail; the poison of a fly
is in its head; the poison of a snake is in its fangs; the
poison of a wicked person is in his whole body.

ત્વજેદેક કુલસ્યાર્થે ગ્રામસ્યાર્થે કુલં ત્વજેત् ।
ગ્રામં જનપદસ્યાર્થે આમાર્થે પૃથિવી ત્વજેત् ॥

One should abandon a person who brings bad name to the family.
For the sake of a village, a family which brings bad name, can be
abandoned. A village, which causes disrespect to the country,
can be abandoned. One should abandon the place he is living,
if it brings troubles to oneself.

અફૂર કારણમપિ તુખીનશેતરફૂલો ન રોહતિ હિ ।
અતિચતુરોડપિ સહાયાદ્રિના ન કર્માણિ નિવહતિ લોકે ॥

The rice grains cannot sprout without the husk covering it.
Similarly, people capable of doing great things cannot perform
without the help of others.

સાધુજનયોપદૃતિ: કલિતા ભાતિ હિ શિલાલિપિ સમાના ।
જલવિલિભિત લિપિ તુલ્યા સન્ન રચિતા સા વિશુષ્ણ હૃદયાય ॥

The help done to a noble person will be like writing on the rock.
But the help done to a heartless person will be like writing on the
surface of water.

વિષાદયમૃત ગ્રાહ્ય બાલાદપિ સુભાષિતમુ ।
અમિત્રાદપિ સદ્ગુત્તમમેધયાદપિ કાર્યાનમુ ॥

Nectar should be taken even out of poison, a maxim should be
received even from a child, good nature should be acknowledged

even in an enemy and gold should be taken even out of filth.

શર્વરિઈપકશન્દः પ્રભાતે દીપકો રવિઃ ।

તૈલોક્યદીપકો ધર્મઃ સુપુત્રઃ કુલદીપકઃ ॥

The moon is the light of the night, the sun is the light of the day,
virtue is the light of the three worlds and a good son is the
light of the family.

સ્વગૃહે પૂજયતે મૂર્ખઃ સ્વગ્રામે પૂજયતે પ્રભુઃ ।

સ્વદેશે પૂજયતે રાજા વિદ્ધાન્દ સર્વત્ર પૂજયતે ॥

A fool is honored in his own house, a landlord is honored in his
own village, a king is honored in his own country and a scholar is
honored everywhere.

ચલચ્છિત્તં ચલો વિતં ચલજળુવન યૌવનમ્ ।

ચલાચલમિં સર્વ કીર્તિર્થસ્ય સજીવતિ ॥

Mind is unstable. It loves to think of a variety of subjects at
a time. Wealth is transitory. It changes hands frequently.
Life is unstable. It goes through the aging process and fades
out finally. Youth is transitory. It ends with the age. However,
name and fame are stable. Only he who has acquired name lives for ever.

કોડિલાનાં સ્વરોરૂપં પાતિપ્રત્યં તુ યોષિતામ્ ।

વિદ્યા રૂપં વિરુપાનાં ક્ષમા રૂપં તપસ્થિતામ્ ॥

The voice is the beauty of cuckoos, Character is the beauty of women,
Learning is the beauty of the deformed and patience is the beauty of ascetics.

દાતૃત્વં પ્રિયવક્તૃત્વં ધીરત્વમુચિતફાતા ।

આભ્યાસેન ન લભ્યન્તે ચત્વારાઃ સહજાગુણાઃ ॥

Liberality, sweetness of speech, courage and judgement are the four natural qualities, which can not be attained by practice. They come naturally.

ઉધોગિનં પુરુષસિંહમુપैતિ લક્ષ્મી:
દૈવન દેયમિતિ કાપુરુષા વદન્તિ ।
દૈવં નિહત્ય કુરુ પૌરુષમાત્મશક્તયા
યતેકૃતે યદિ ન સિદ્ધાતિ કોડત્ર દોષ: ॥

Fortune favors the persevering and stouthearted man. Most of the dejected blame the destiny and say 'Destiny must give us'. Exercise all your powers regardless of destiny. If your hard work fails there will be nothing to blame.

ઉત્તમા માનમિશ્ચન્તિ ધનમાનૌ હિ મથ્યમા: ।
અધમા ધનમિશ્ચન્તિ માનો હિ મહતાં ધનમ્ ॥

Men can be classified into three categories. Uttama or the best, Madhyama or the mediocre and Adhama or the least. Best of the men seek honor. Mediocre seek wealth and honor. Those in bottom seek wealth. Honor is wealth to great men.

આત્મદાનાત્પરં દાનં ન ભૂતં ન ભવિષ્યતિ ।
અત્રેન ધાર્યતે સર્વ જગાદેતાચાચરમ્ ॥

Donating food is a great deed and there can be nothing equivalent to this-neither in the past nor future. This whole world of animate and inanimate depend on food

ખલાનાં દૃજનાનાં ચ દ્વિવિધૈવ પ્રતિક્રિયા ।
ઉપાયાનુભાસ્કર્ગો વા દૂરતો વા વિસર્જનમ્ ॥

There are two methods to handle wicked and evil. One is to disgrace them by a strategy or to leave them at a distance.

અસ્થ નાસ્તિ સ્વયં પ્રકા શાસ્ત્રં તસ્ય કરોતિ કિમ્ ।
લોચનાભ્યાં વિહીનસ્ય દર્પણઃ કિ કરિષ્ટાતિ ॥

(this shloka poses two questions, for which answers are obvious and the questions are as follows:)

What will the shAstra do for him who has no sense of his own?
What will a mirror do for him who has lost his eyes?

પરોક્ષે કાર્ય હન્તારે પ્રત્યક્ષે પ્રિયવાદિનમ્ ।
વર્ધયેતાદ્વાં મિન્ વિષકુમ્રણં પયોમુખમ્ ॥

A person, though a friend, who causes damage to the business from behind but speaks sweet words on the face should be shunned. That person is compared to a vessel of poison covered with milk on the top.

રામો રાજમણિઃ સદા વિજયતે રામં રમેણ ભજે
રામેણાભિહતા નિશાચરચ્યમ્ : રામાય તસ્મૈ નમઃ ।
રામાન્તરાસ્તિ પરાયણં પરતરં રામસ્ય દાસોઽસ્યાહ
રામે ચિતલયસદા ભવતુ મે ભો રામ મામુદ્ગર ॥

Lord Sri Rama, the jewel among kings, always emerges victorious.
I contemplate on Rama, the lord of RamA (LakShmi-Sita Devi).
Rama destroyed the mighty armies of the demons. I salute him i.e. Lord Rama. There is no greater refuge than lord Rama.
Indeed I am a humble servant of Rama. Let my mind ever meditate on Rama. O lord Rama! Kindly grant me salvation.

દૈયે તીર્ય દ્રિજે મન્ત્રે દૈવણો બિષજે ગુરૈ ।

યાદશી ભાવના યચ્ચ સિદ્ધિર્બંધિ તાદશી ॥

In God, in pilgrimage, in a Brahmin, in mantra, in an astrologer,
in a doctor (medicine) and in a Guru, as is the perception, so
is the fulfilment.

જાળ્યં ધિયો હરતિ શિખથતિ વાચિ સત્યં

માનોત્ત્રતિં દિશાતિ પાપમપાકરોતિ ।

શિતઃ પ્રસાદથતિ દિક્ષુ તનોતિ કીર્તિ

સત્સઙ્ગતિઃ કથય ડિં ન કરોતિ પુસામ् ॥

What does not good association do for men? It removes the dulness
of their intellects, it sprinkles truth in their speech, it brings
the highest honors for them, expels sin from them, it purifies
their minds and spreads their fame in all the directions.

નરમૃગપતિ: વર્જાલોકનભાન્ત નારી

નરદનુજ સુપર્વ ગ્રાત પાતાલલોક: ।

કરજ કુલિશ પાલિ ભિન્ન દૈત્યન્દ્ર વક્ષા:

સુરાણિપુ બલહન્તા શ્રીધરોસ્તુ શ્રિયે વ: ॥

May Lord Vishnu (the bearer of LakShmi), the destroyer of the armies
of the demons, be the bestower of prosperity on us. The Lord,
at the sight of whose man-lion (Narasimha) form multitudes of men,
women, gods, demons and the denizens of the netherworld were
frightened, and who tore as under the chest of the king of
demons Hiranyakasipa with the thunder-bolt like sharp nails.

પહૈર્વિના સરો ભાતિ સદ: ખલજનૈર્વિના ।

કટ્ટવાર્ણિના કાવ્યં માનસ: વિષયૈર્વિના ॥

A lake without mire (mud), a meeting without fools and wicked
persons, a kAavya (an epic) without harsh words and the mind
without wordly pleasures shine well in the world.

અમ્રસા ભિદ્યતે સેતુઃ તથા મન્ત્રોડયરક્ષિતઃ ।
પૈશુન્યાદભિદ્યતે સ્નેહઃ વાચા ભિદ્યેત કાતરઃ ॥

A bridge or a barrage will be damaged by rapid flow of water.
A mantra (a mystic word) will be spoiled without practice.
The friendship will be lost with vicious nature or tale-bearing
nature and a
timid person will be conquered even by a word.

યા દેવિ સર્વભૂતેષુ બુદ્ધિરૂપેણ સંસ્થિતા ।
નમસ્તરસૈ નમસ્તરસૈ નમસ્તરસૈ નમોનમઃ ॥

I offer repeated salutations to that devi (Durga) who resides in
all the living beings in the form of the intellect.

આકારે: દૃગ્ભિતે: ગત્યા ચેષ્ટયા ભાષણેન ચ ।
નેત્ર વદ્ધ વિકારૈશ લક્ષ્યતેઽનતર્ગતં મન: ॥

The inherent nature of a person is revealed by his appearance,
gestures, behaviour, actions, the way he talks, by the contractions
of the face and by the movements of the eyes.

ઉપદેશોહિ મૂર્મણાં પ્રકોપાય ન શાન્તયે ।
પથ: પાનં ભુঁজ્ગાનાં કેવળં વિષવર્ધનમ् ॥

Milk consumed by snakes increases their poison. Similarly advice
given to fools make them even more furious instead of pacifying them.

વક્તુરા મહાકાય સૂર્યકોટિ સમપ્રભ ।
નિર્વિદ્ધ કુરુ મે દેવ સર્વકાર્યેષુ સર્વદા ॥

O Lord, the one with a looped trunk, a body of gigantic proportion

and as resplendent as the combined lusture of a crore suns, kindly
do make all my enterprises free from any obstacles always.

આલસં મદમોહો ચ ચાપલં ગૂણિરેવ ચ
સતખ્યતા ચાભિમાનિત્વं તથાડત્યાગિત્વમેવ ચ ।
એતે વૈ સમ દોષાઃ સ્યુઃ સદા વિદ્યાર્થિનાં મતાઃ ॥

Laziness, pride, ignorance, fickle mindedness, talking to each other (gossiping), idleness, possessive altitude are the seven drawbacks found in students.

જૃત્યૈર્વિના સ્વયં રાજ લોકનૃગ્રહકાર્યપિ ।
મધ્યૂઘૈરિવ દીમાંશુઃ તેજસ્યપિ ન શોભતે ॥

A king (leader), though he looks after the welfare of the people, does not shine without the help of his subordinates. Though the sun is radiant, it does not shine without its rays.

દુર્જનઃ પ્રિયવાદિ ચ નૈતદ્વિશ્વાસકારણમ् ।
મધુ તિષ્ઠતિ જિલ્લાગ્રે હૃદિ હાલાહલં વિષમ્ ॥

A wicked person who speaks sweet is not trustworthy. On the tip of his tongue there is honey but dreadful poison in his heart.

બુદ્ધિર્યસ્ય બત્ત તસ્ય નિર્બુદ્ધેસ્તુ કૃતો બલમ् ।
પશ્ય સિંહો મદોન્મતઃ શશકેન નિપાતિતઃ ॥

A person who has wisdom, has strength.
How can there be strength to a person who has no wisdom?

Even a story says that a strong lion was drowned by a hare.

સમુક્રમનથને લેલે હરિલક્ષ્મી હરો વિષમ્ ।
ભાગયં ફુલતિ સર્વત્ર ન વિદ્યા ન ચ પૌરુષમ્ ॥

At the churning of the ocean, Hari (Lord Vishnu) obtained LakShmi and Hara

(Lord Shiva) obtained poison.

Hence fortune is fruitful everywhere, neither learning nor human efforts.

સરસ્વતિ મહાભાગે વિદ્યે કમલલોચને ।
વિદ્યારૂપે વિશાળાક્ષિ વિદ્યાં દેહિ નમોડસ્તુતે ॥

O most auspicious Goddess of knowledge!

The one with beautiful and big eyes that resemble the lotus petals,

O bestower

of wisdom, mother Saraswathi, kindly bless me with knowledge.

I salute you.

થો ન વેત્તિ ગુણાનું યસ્ય ન તં સેવેત પણ્ઠિતः ।
ન હિ તસ્માદ્હલં કિચ્ચિત્સુકૃષાદૂશરાદિવ ॥

A scholar should not serve a person who does not recognise his virtues,

ploughing a barren land is futile.

સ્વભાવો નોપદેશેન શક્યતે કર્તુમન્યથા ।
સૂતમાપિ પાનીય પુનર્ગાંછતિ શીતતામ્ ॥

It is not possible to change the nature of a person by a good advice, though

water is boiled, it invariably cools down.

સગુણો નિર્ગુણો વાપિ સહાયો બલવત્તરઃ ।
તુષેણાપિ પરિભાષઃ તણ્ઠલો નાકુરાયતે ॥

One may have talent or not, a companion is an additional strength.
Rice deprived of husk will not sprout.

શમાય રામભદ્રાય રામચન્દ્રાય વેધશે ।
રધુનાથાય નાથાય સીતાયા: પતયે નમ: ॥

I salute the lord of Seeta Devi, known as RAma, RAmbhadra,
RAmachandra,
the one who is in the form of the creator, lord RaghunAtha.

દક્ષિણે લક્ષ્મણો યસ્ય વામે ચ જનકાત્મજા ।
પુરૂતો મારુતિર્યસ્ય તં વંટે રધુનદનમ् ॥

I salute the descendent of raghu i.e. Lord Rama, whose right and
left flanks
are adorned by sri LakShmana and Seeta devi respectively and Hanuman
sit in
front.

પ્રાણં ચાપિ પરિત્યજ્ય માનમેવાભિ રક્ષતુ ।
અનિત્યો ભવતિ પ્રાણો માનમાચન્દ્રતારકમ् ॥

Even at the cost of one's life one should preserve his honour, as
life is temporary and honour is ever lasting as the moon and stars.

પરિપર્તિનિ સંસારે મૃતઃ કો વા ન જાયતે ।
સ: જાત: ચેન જાતેન ચાતિ વંશઃ સમુત્તિમ् ॥

In this ever changing world who is not born or dead?
He alone is born by whose birth the family attains eminence.

આજનાનાદનં વીરે જાનકી શોકનાશનમ् ।

કપીશમક્ષહન્તારે વન્દે લઙ્ગા ભયહુરમ् ॥

I seek the refuge of the lord of monkies(Hanuman) who is the son
of mAta anjana, valorous, the destroyer of seetAdevi's afflictions,
the slayer of demons and a terror to Lanka.

વિદ્યા નામ નરસ્ય રૂપમધિક્ પ્રચળજગુમં ધન-

વિદ્યા ભોગકરી યશસસુખકરી વિદ્યા ગુરુણાં ગુરુઃ ।

વિદ્યા બન્ધુજનો વિદેશ ગમને વિદ્યા પરા દેવતા

વિદ્યા રાજસુ પૂજયતે ન હિ ધન વિદ્યાવિહીન: પશુ: ॥

Knowledge enhances the beauty of a person.

It is a well-protected hidden treasure, which brings prosperity,

fame and happiness. Knowledge is the preceptor of preceptors.

Knowledge substitutes a friend in foreign travels.

It is the supreme god. Only knowledge but not wealth, is respected

by the rulers. A person devoid of knowledge is a beast.

સન્તમાયસિ સંસ્ક્રિતસ્ય પદ્યસો નામાડપિ ન શ્રૂયતે

મુક્તા કારતયા તદેવ નલિનીપત્ર સ્થિતં દૃશ્યતે ।

અન્તઃ સાગાર શુક્તિ મધ્ય પતિતં તનમૌક્તિક્ જાયતે

પ્રાયેણાધમ મધ્યમોત્તમ જુખાં એવંવિદ્યા વૃત્તયઃ ॥

When a drop of water falls on heated iron, it disappears

immediately, whereas

if it happens to fall upon a lotus leaf, it appears like a pearl and
the same

thing turns into a pearl if it chances to drop into the mouth of an
oyster

during the swathi constellation.

Thus the company (bad, mediocre or good) in which a person moves and lives determine his future.

આણઃ સુખમારાધઃ સુખતરમારાધતે વિશેષણઃ ।
જ્ઞાનલવ દુર્વિદગ્ધં બ્રહ્માદપિ નરે ન રાજ્યતિ ॥

To convince an ignorant person is easy. It is even easier to convince a learned person.

But even Lord Brahma cannot explain and convince a person who has limited knowledge but thinks high of himself.

દોર્મન્યાત્રુપતિ: વિનશ્યતિ ચતિ: સંગાત્સૂત: લાલનાત્
વિપ્રોડનધ્યયનાત્કુલં કુતનયાચીલં ખલોપાસનાત્ ।
ધી: મધ્યાદનવેક્ષણાદપિ દૃષ્ટિ: સેહ: પ્રવાસ આશ્રયાત્
મૈત્રી ચાપ્રણયાત્સમૃદ્ધિરનયાત્યાગાત્મમાદધ્યક્ષનમ્ ॥

A king is ruined because of bad counsel; an ascetic- by attachment(to worldly pleasures); a son -by pampering; a brahmin- by not reciting the holy scriptures; the family-by a wicked son; modesty- by wine; character- by association with the wicked; agriculture- by not taking proper care; affection- due to separation(on account of being apart from each other); friendship- due to lack of affection; prosperity- due to unlawful methods and wealth -due to indiscretion in charity and carelessness.

કણે શ્વાધ્યસ્ત્યાગઃ શિરસિ ગુરુપાદ પ્રાણયિતા
મુખે સત્યા વાણિ વિજયિ ભૂજયો: વીર્યમતુલમ્ ।
હૃદિ સ્વર્ણ વૃત્તિ શ્રુતમધિગાતં ચ શ્રવણયો: ।
વિનાડચૈશર્મેણ પ્રકૃતિ મહતાં મણનમિદમ્ ॥

Ornaments of great people are entirely different. They are all

natural.

Praise-worthy charity- for the hand; submission at the feet of the elders- for the head; truthful speech- for the mouth; matchless ever victorious strength- for the arms; purity of thought- for the heart and acquired knowledge of the holy scriptures- for the ears. (These are the worthy ornaments of the great by nature despite the absence of worldly riches.)

દિવ્યં ચૂત હુલં પ્રાપ્ય ન ગર્વ ચાતિ કોડિલઃ ।
પીતવા કર્દમ પાનીયં બેકો બક બકાયતે ॥

The cuckoo has no pride in the possession of a delicious mango where as a frog will be croaking by a gulp of muddy water.

શાજ પશ્યતિ કર્ણાભ્યાં વિચા પશ્યન્તિ પણિદતા: ।
પશુ: પશ્યતિ ગાંધેન ભૂતે પશ્યન્તિ બર્બરાઃ ॥

The administrator perceives by his ears, the learned by their intellect; an animal perceives by scent and fools by the past.

મનસ્યેક વચ્ચસ્યેક કર્મણ્યેક મહાત્મનામ્ ।
મનસ્યનયદ્વારયનયત્કર્મણ્યનયદ્વાત્મનામ્ ॥

At heart, in word, and in deed the good are one; in the wicked, heart differs from word and word from deed

तृष्णां छिन्धि भज क्षमां जहि मदं पापे रति मा कृताः

सतयं भूज्यनुयाहि साधु पदवीं सेवस्य विद्वज्जनम् ।

मान्यान्मानय विद्वशोऽप्यनुनय प्रभ्यापय प्रश्रयं

कीर्ति पालय दुष्टिते कुरु द्यामेतत्सतां चेष्टितम् ॥

Curbing the desire, practicing patience, giving up pride, not interested in

committing a sin, speaking the truth, following the footsteps of the good,

serving the scholars, respecting the honourable, pleasing even enemies, being

modest, protecting fame and kind towards the distressed.

These are the actions of the good.

निदन्तु नीतिनिपुणाः यदि वा स्तुवन्तु

लक्ष्मीः समाविशतु गच्छतु वा यथेष्टम् ।

अद्यैव वा मरणमस्तु युगान्तरे वा

चायात्पथः प्रविचलन्ति पदं न धीराः ॥

Brave people do not deviate from the right path whether they are praised or insulted by the learned, whether goddess of wealth comes or leaves according to her wish and whether death may occur today itself or after a long time.

गौश्रवस्य विभूषणं सुजनता शौर्यस्य वाक्संयमः

शानस्योपशमः श्रूतस्य विनयो वित्तस्य पाने व्ययः ।

अङ्गोधः तपसः क्षमा प्रभवितुः धर्मस्य निर्वाजता

सर्वेषामपि सर्वकारणमिदं शीलं परं भूषणम् ॥

Nobility is the ornament of greatness, restraint over speech -of courage, calmness -of knowledge, obedience- of learning, wise spending -of wealth, control of one's anger- of penance,

patience of efficiency, straight forwardness- of dharma.
Good conduct is the base for all the above qualities and is
the greatest ornament of all.

પરોપદેશો પાણિતયં સર્વધાં સુકરં નૃણામ् ।
ધર્મે સ્વીયમનુષાં કસ્યચિત્તુ મહાત્મનઃ ॥

Expertise in giving advise to others is easy to all men but few
are the great men who themselves practice dharma.

અત્ર ધર્મો જ્યધર્મોણ સત્યં યત્રાનૃતેન ચ ।
હન્યતે પ્રેક્ષમાણાસ્તુ હતાઃ તત્ર સભાસદ: ॥

Where dharma is destroyed by adharma and truth by false, there the
courtiers who witness it become themselves deprived.

કશોતુનામ નીતિણો વ્યવસાયમિતસ્તત: ।
કૃલં પુનઃ તદેવાસ્ય યદ્વિધે: મનસિ સ્થિતમ् ॥

Let a person who is an expert in ethical science certainly attempt
this and that, but the result shall be as fate wills it.

મૃત્પિણ એકો બહુભાગ રૂપ: સુવર્ણમેક બહુ ભૂષણાનિ ।
ગોક્ષીરમેક બહુ ઘેનુ જાતં એક: પરાત્મા બહુ દેહવર્તિઃ ॥

One lump of clay is moulded into vessels of many forms, gold is
one made into ornaments of many shapes, the milk is one though
yielded by many cows. Similarly the supreme soul is one
though resides in many bodies.

રાજવત્પય વર્ણાણિ દશ વર્ણાણિ દાસવત્તુ ।
પ્રામે તુ ખોડશે વર્ષે પુત્રં મિત્રવદાયશેત્ત ॥

A son should be treated, as a prince- for five years, as a slave-
for ten
years and from sixteenth year as a friend.

જનિતા ચ ઉપનેતા ચ યેન વિધોપદિશ્યતિ ।
આત્રદાતા ભયત્રાતા પદ્યાવેતે પિતરઃ સ્મૃતાઃ ॥

He who brought you forth, he who performed sacred thread ceremony,
he who imparted knowledge, the giver of food and he who saved you
from danger - these five are to be remembered as fathers.

દાતા દસ્તિકૃષણાભ્યઃ પાપી વિરાયુઃ સુકૃતિ: ગતાયુઃ ।
રાજા કુલીનાઃ સુકુળી ચ ભૂયુઃ કલૌ યુગ્નિ ખડ્ગુણમાશ્રયન્તિ ॥

In the kali yuga people will suffer these six changes: the liberal
man will be poor; the miser will be rich, the sinner will be
long-lived, the good man will be short lived, the king will be
of low birth and he will be served by a man of high birth.

નાસ્તિ ગ્રામ: કૃતઃ સીમા નાસ્તિ વિદ્યા કૃતો યશ: ।
નાસ્તિ ફાનં કૃતો મુજ્જિત્બર્જિતનાસ્તિ કૃતસ્તુ ધી: ॥

If there is no village how can there be a boundary? If there is no
learning how can there be fame? If there is no wisdom how can
there be salvation? And if there is no devotion how can
there be under-standing?

અતિદાનાકૃતઃ કર્ણઃ અતિલોભાત્યુધેનઃ ।
અતિકમાદ્યશગ્રીવ અતિ સર્વત્ર વર્જયેત् ॥

Karna was ruined by excessive liberality, Suyodhana by excessive
greed, Dashagriva by excessive lust - So excess is to be
avoided in all the things.

ધર્મ ચ ચિન્તયેત્ત્માણઃ સ્વાહારં નૈવ ચિન્તયેત् ।

આહારોડપિ મનુષ્યાણાં જન્મના સઃ જાયતિ ॥

The wise should think of virtue and not of the food. The food is also created

with the birth of men.

દુર્જનઃ પરિહર્તવ્યો વિદ્યાલંકૃતોડપિ સન् ।

મણિના ભૂષિતઃ સર્પઃ ડિમસૌ ન ભયંકર: ॥

Though he be adorned with learning, a bad man is to be avoided.

Is a snake adorned with a gem not to be feared?

નારાયણાં નિરાકારં નરવીરં નરોત્તમમ् ।

નૃસિંહ નાગનાથં ચ તં વન્દે નરકાન્તકમ् ॥

I salute to the great Lord Narayana who is nirAkAra, valorous,

super-human, nrисимha, who suppressed the dreadful snake

kAliya and killed narakAsura.

ન ચ વિદ્યા સમો બન્ધુર્ન ચ વ્યાધિ સમો રિષુ: ।

ન ચાપત્ય સમ: સેહો ન ચ દૈવાત્પરં બલમ् ॥

There is no relative equal to learning, no enemy is equal to

disease, no affection is equal to that for a child and

there is no power greater than that of god.

ગુપ્યોવનસમ્પત્તા વિશુદ્ધકુલસમ્ભવા: ।

વિદ્યાહીના ન શોભને નિર્ગંધા ઈવ કિશુકઃ ॥

Even though one may be beautiful or handsome, young and may be

from a good family, the unlearned cannot shine, like

the kimshukA flowers, which are beautiful but no fragrance.

शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं
विश्वाधारं गगनसदृशं मेधवर्णं शुभांगम् ।
लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगिभिर्ध्यनगम्यं
वर्दे विष्णुं भवभयहरं सर्वलोकेकनाथम् ॥

I salute the great lord vishnu - whose appearance is serene, rests on the snake Adishesha, possesses lotus in the navel, lord of gods, sustains the universe, infinite as the space, bluish in appearance, handsome, lord of goddess LakShmi, possesses lotus like eyes, attainable to the great sages through eternal knowledge, eliminates the fear of worldly attachments and the lord of all the worlds.

सर्पः कूरः खलः कूरः सर्पात्कूरतरः खलः ।
मन्त्रौषधवशः सर्पः खलः केन निवार्यते ॥

The serpent is cruel, a wicked man is cruel. But a wicked man is cruel more than a serpent. A serpent can be controlled by spells and medicines but by what can a wicked man be controlled?

वसन्त यौवना वृक्षाः पुरुषाः धनं यौवनाः ।
सौभाग्यं यौवना नार्यो युवानो बुद्धिं यौवनाः ॥

The spring is the youth of trees, wealth is the youth of men, beauty is the youth of women and intelligence is the youth of the young.

मातृवत्परदारं च परद्रव्याणि लोष्टवत् ।
आत्मवत्सर्वं भूतानि यः पश्यति स पण्डितः ॥

He, who looks upon other men's wives as his mothers, other men's

money as clods of earth and considers all creatures as himself, is said to be a scholar.

મણિલૂટતિ પાણેન કાચ શિરસિ ધાર્યતે ।
થયૈવાસ્તુ તથૈવાસ્તુ કાચઃ કાચો મણિર્મલિછિ ॥

A gem is trodden under foot and a glass is worn on the head. Even in that state a glass is glass and a gem is a gem.

દૃષ્પૂતં ન્યસેત્પાં વક્ત્રપૂતં જલં પિબેત् ।
સત્યપૂતં વદેદ્વાચં મનઃ પૂતં સમાચારેત् ॥

The foot should be placed on a spot seen to be clean, water should be drunk after having been strained through a cloth, a word should be spoken with truth and a work should be done with consideration.

ન વિદ્યા કારણં પુસાં ભાગ્યમેવ હિ કારણમ् ।
પાણાણસ્ય કુતો વિદ્યા દેવત્વમુપતિષ્ઠતિ ॥

The learning of men is not a cause of greatness but the luck. What learning has a stone? But it obtains divinity.

નીચાશ્રયો ન કર્તવ્ય: કર્તવ્યો મહદાશ્રય: ।
ઇશાશ્રયો મહાનાગઃ પ્રગ્રછ ગારૂડ સુખમ् ॥

The protection of the mean should not be sought but the protection of the great should be obtained - the great serpent protected by Lord shiva enquired about Garuda's health.

ગુણિનિ ગુણિનો રમતે નાગુણ શીલસ્ય પરિતોષ: ।
આલિરેતિ વનાલકમલં ન દર્દુરસ્ત્વેક વાસોડપિ ॥

A man of good qualities is pleased with another good man, but not

pleased by the bad man. The bee goes from the forest to the lotus, but not so the frog, though it lives with lotus (in the same pond.)

अटनेन महाराण्ये सुपूर्थाः जायते शनैः ।
वैदाभ्यासातथा शानं शनैः पर्वतलङ्घनम् ॥

The right path will gradually be found in a forest by wandering in it. Similarly wisdom too will be gradually acquired by study of the holy scriptures, as a mountain is slowly crossed.

गुणादीषो बुधौ गृह्णिन्दुक्षवेलाविवेश्वरः ।
शिरसा श्वास्थते पूर्वं परं कष्ठे नियच्छति ॥

A wise man deals with merits and demerits as Lord Shiva dealt with the moon and the poison. He praises the former with his head and keeps the latter in his throat.

स बन्धुर्यो हितेषु स्यात् स पिता यस्तु पोषकः ।
स सभा यत्र विश्वासः सा भार्या यत्र निर्वृतिः ॥

Who befriends, he is a relative; who supports, he is a father; he is a friend, in whom there is confidence and she is wife, in whom there is pleasure.

परोपेशसमये सर्वं एव छ परिताः ।
स्यानुषानस्य समये मुनयोऽपि न परिताः ॥

In teaching others, all are wise; but in their own actions even munis are not wise.

गुणिण्युणं वेति न वेति निर्गुणः बलिर्बलं वेति न वेति निर्बलः ।
पिको वसन्तस्य गुणं न वायसः करि च सिंहस्य बलं न मूषिकः ॥

The virtuous man appreciates virtue but not the bad man and the strong man appreciates the strength but not the weak. The cuckoo feels the influence of the spring but not the crow and the elephant values the strength of the lion but not the mouse.

ક્ષણં વિત્તં ક્ષણં ચિત્તં ક્ષણં જીવિતમાવયો: ।
યમસ્ય કરણા નાસ્તિ ધર્મસ્ય ત્વરિતા ગતિ: ॥

Wealth is unstable, mind is unstable, our life too is not permanent. As Yama has no pity one should do good works quickly.

વિપ્રાણાં ફાનતો જૈજ્ઞયં ક્ષત્રિયાણાં તુ વીર્યતઃ: ।
વૈશ્યાનાં ધાન્ય ધનતઃ શૂદ્રાણમેવ જન્મતઃ: ॥

Among brahmins, seniority is considered by knowledge, among kShatriyas - by valour, among vaishyAs - by grain and money and among sudras - by birth.

શશિ દિવાકરયો: ગ્રહપીડનં ગજ ભુજ્જગમયોરપિ બન્ધનમ્ ।
મતિમતાં ચ વિલોક્ય દરિદ્રતાં વિધિરહો બલવાનિતિ મે મતિઃ ॥

The seizure of the sun and the moon by grahas, the capture of elephants and snakes and the poverty of the wise - indicates that the fate is powerful.

વાણિજ્યે વસતિ લક્ષ્મી: તદર્દ્દ કૃષિ કર્મલિંઘા ।
તદર્દ્દ રાજસેવાયાં બિક્ષાયાં નૈવ નૈવ ચ ॥

Fortune as LakShmi dwells in trade, she is half in agriculture, half in serving the government, and not at all in begging.

વિપદિ ધૈર્ય તથાભ્યુદ્યે ક્ષમા
સદસિ વાક્યટુતા યુધિ વિક્રમઃ: ।

યશસિ ચાભિરતિર્યસનં શ્રૂતૌ
પ્રકૃતિ સિદ્ધભિંદ હિ મહાત્મનામ્ ||

Courage in trouble, forbearance in prosperity, eloquence in the assembly, valour in battle, eagerness in gaining fame, attention to the holy scriptures, all these are natural to great ones.

લજ્યવ્યમર્થ લભતે મનુષો ટેવોડપિ તં વારચિતું ન શક્તા: ।
અતો ન શોચામિ ન વિસ્મયો મે લલાટલેખા ન પુન: પ્રયાતિ ॥

Man obtains wealth he is to obtain, even god is not able to prevent it. Therefore I neither grieve nor surprised as the writing on the forehead will never fail.

રાજા રાજ્રકૃતં પાણ રાજપાણ પુરોહિત: ।
ભર્તા ચ જીવિ કૃતં પાણ શિશ્યપાણ ગુરુર્વજીત્ ॥

The king must answer for his country's sin, the priest for the king's sin, the husband for his wife's sin and the guru for the disciple's sin.

ગિરૈ કલાપિ ગગને પચોધૌ લક્ષ્યાન્તરેડક્ષ જલેષુ પરમ્ ||
ઇન્દ્રદ્વિલક્ષે કુમુદસ્ય બન્ધુર્યોર્યસ્ય હૃદ્યો ન હિ તસ્ય દૂર: ॥

The peacock is in the mountain and the clouds in the sky, the sun is at the distance of a thousand thousand yojanas and the lotus is in the water, the moon is two hundred thousand yojanas away from its friend, the lily. what is dear to one.s heart is not far away.

શક્યો વારચિતું જલેન હૃતભૂકુ છગ્રેણ સૂર્યાત્પ:
નાગેન્દ્રો નિશિતાકૃશેણ સમદો દન્તેન ગૌર્ગંદભ: ।
બ્યાધિ: લેખજ સહૃગહૈશ વિવિધેર્મન્પ્રયોગૈવિશં

શર્વસ્યૌષધમસ્તિ શાસ્ત્ર વિહિતં મૂર્ખસ્ય નાસ્ત્રૌષધમ् ॥

It is possible to prevent fire with water, heat of the sun with an umbrella, a strong elephant with a sharp goad, a bull or ass with a stick, a disease with medicines, and poison by the use of various spells. For every thing there is a remedy provided in the scriptures but there is no remedy for a fool.

ન માતા શપ્તે પુત્રં ન દોષ લભતે મહી ।

ન હિસાં કુલાં સાધુઃ ન દેવઃ સૃષ્ટિનાશકः ॥

A mother does not curse her son, the earth suffers no harm, a good man does no violence and god does not destroy his own creation.

પિબન્તિ નથઃ સવયમેવ નામભઃ

ખાદન્તિ ન સ્વાદું કુલાનિ વૃક્ષાઃ ।

પયોધરાઃ સસ્યમાદન્તિ નૈવ

પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ ॥

The rivers do not drink their own water, the trees do not eat their own sweet fruits, the clouds do not eat the crops and the riches of the good are used for the benefit of others.

પરોડપિ હિતવાનું બનદુર્બન્ધુરાષ્ટહિતઃ પરઃ ।

અહિતો દેહજો વ્યાધિહિતમારણ્યમૌષધમ् ॥

A stranger interested in our welfare is a relative and a relative not interested in our welfare is a stranger. Disease is hurtful, though born in our body and medicine is beneficial, though produced in a forest.

જયોડસ્તુ પાણ્ડુપુત્રાણાં યેષાં પક્ષે જનાર્દનઃ ।
યતઃ કૃષ્ણસ્તતો ધર્મો યતો ધર્મસ્તતો જય: ॥

Success be to the sons of Pandu (Pandavas), on whose side is Janardana. Where Krishna is, there is justice and where justice is, there is victory.

અનંતપારં ડિલ. શાબ્દશાસ્ત્રં
સ્વલ્યं તथાયુર્ભવશુ વિદ્ધાઃ ।
સારં તતો ગ્રાજ્યમપાસ્ય ફલ્ય
હસૈર્યથા કીરમિયામભુમધ્યાત् ॥

Boundless indeed is the science of language, but life is short and obstacles are numerous. Hence take what is good and leave what is worthless, as geese/swan take milk from the midst of water.

Extracted from <http://www.acharyaonline.com> and reworked for
Devanagari display by Anuradha AnurAdha_rs@yahoo.co.in
Proofread by Anuradha and Sunder Hattangadi.

—————○—————

Subhashitam

pdf was typeset on October 3, 2021

—————○—————

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

